

Dato: 30. juni 2017

Begrunnet krav om revisjon av vannkraftkonsesjonene i Aurlandsvassdraget

Det vises til krav om revisjon av vannkraftskonsesjonene i Aurlandsvassdraget, herunder krav fra blant annet Aurland kommune (jfr. vedtak i sak 005/17), Aurland elveeierlag, friluftslivsorganisasjoner o.a., samt tilgjengelig dokumentasjon utført av NINA, NIVA, INAQ, UNI Miljø, EnviDorr, Multiconsult o.a., vedr. situasjonsbeskrivelse og forslag til tiltak for å bedre situasjonen for fisk og sportsfiske i Aurlandsvassdraget.

Aurlandselva var tidligere en meget god laks- og sjørretelv, med fangster opp i 5 tonn tatt på sportsfiskeredskap fordelt på 6 km elv før reguleringen. Dette representerte fangster som svært få elver i Norge og Europa kunne vise til. Elva var spesielt kjent for sin vakre natur, sine sportslige utfordringer og storvokste fisk.¹

Britisk aristokrati, de såkalte «lakselordene», kom til Aurlandselva allerede på 1840- tallet, noe som regnes som tidlig sammenlignet med andre elver i Norge. Britene besøkte Aurlandselva hvert år fram til utbruddet av 2. verdenskrig. Siden har elva blitt besøkt av sportsfiskere både fra Norge, Norden, Europa og USA. Sportsfiskets omfang og betydning for lokalt reiseliv i og langs Aurlandselva er godt dokumentert gjennom kilder i form av litteratur, fangstdagbøker, fiskekontrakter, bilder/film og muntlige overleveringer, og har en unik plass i norsk og internasjonal sportsfisketradisjon. I dag drives det et redusert, men likevel aktivt sportsfiske fra både lokale og tilreisende fiskere. En viktig forutsetning for opprettholdelse av sjørretfisket er strenge fangstbegrensninger for å optimalisere den naturlige rekrutteringen i elva. Laksens situasjon tilsier at den ligger langt under høstbar bestandsstørrelse, og den er derfor totalfredet.

I tillegg til selve fisket har fokuset på elva og fiskebestandene også blitt opprettholdt gjennom årlige fiskefaglige seminarer («Aurlandsseminaret») med foredragsholdere fra landets fremste forskningsmiljøer, miljøforvaltningen på alle nivåer, kulturhistorisk tørrflueseminar og kastekurs for barn og unge lokalt.

¹ Aurlandselva er spesielt kjent for sitt tørrfluefiske etter storvokst sjørret. Tørrfluefisket ble ansett som den mest attraktive formen for sportsfiske, og ble innført med engelske sportsfiskere i 1905. Bortsett fra Lærdalselva er det ingen elver i Norge hvor dette fisket ble utøvet i samme grad, og/eller som kan vise til større fangster (mengde og størrelse) på tørrflue som Aurlandselva. Dette fisket krever en kombinasjon av gunstig vannføring, vanntemperatur og fiskemengde, og tok nærmest slutt etter reguleringen som påvirket disse faktorene i negativ retning.

Reguleringen av Aurlandsvassdraget fikk konsekvenser for vannføring, vanntemperatur, gyte- og oppvekstområder og fiskevandring.² Etter reguleringen falt fangstene dramatisk, og var nede i snaut 400 kg på slutten av 1980- tallet. Siden har Aurlandselva blitt gjenstand for flere overvåkningsprogrammer og forskningsprosjekter, og ble også valgt ut til å inngå i det nasjonal ENVIDORR- prosjektet som ble ferdig i 2015. Som resultat av disse arbeidene har det blitt gjennomført tiltak i elva, som sammen med strenge fangstbegrensninger, har bedret forholdene for fisk og økt mengden av gytefisk de siste årene. Sjørretstammen karakteriseres i dag som relativt livskraftig, men den er karakterisert som såpass lav og uavklart at det er innført betydelige begrensninger på det høstbare overskuddet. Laksen er fortsatt kritisk truet, og er som nevnt totalfredet.

Det samlede trusselbildet mot sjørret og laks i Aurlandselva preges også av andre forhold som ligger utenfor elva og influensområdet til vassdragsreguleringene. Overlevelse hos smolt, gjeldfisk og voksen sjørret i fjordsystemet har med stor sannsynlighet blitt negativt påvirket av oppdrettsnæringen. Det er spesielt luspåslag i alle livsstadier i fjorden som gir økt dødelighet på sjørret. For laks er det antatt at utvandrende smolt får et påslag av lakselus som øker dødeligheten i post-smolt stadiet, og videre er det begrenset kunnskap om dødelighetsfaktorer ute i åpent hav, men generelt er innsiget av gytelaks fra havområdene såpass redusert at det er grunn til å anta at havoverlevelsen er redusert sammenlignet med tidligere tider. Samlet sett er altså både laks og sjørret i Aurlandselva under negativ påvirkning i elv, fjord og hav. Påvirkningsfaktorene er mangfoldige og kunnskapen om virkningene av dem er til dels liten i en helhetlig sammenheng. Men ettersom gyte- og oppveksthabitatene er lokalisert i et regulert vassdrag, er det overordnet viktig å optimalisere disse forholdene så langt det er mulig innenfor en vilkårsrevisjon.

Det er bred faglig enighet om at reguleringen av Aurlandsvassdraget har hatt en negativ innvirkning på naturlig reproduksjon. Problemstillingene omhandler godt kjente faktorer som redusert vannføring, oppvandringshindringer, endret temperaturregime, redusert habitatkvalitet på gyte- og oppvekstområdene og farlige vannveier for nedvandrende smolt og vinterstøing. Den regulerte vannføringen har også påvirket utøvelsen av sportsfisket ved at de naturlige flomtoppene er vesentlig redusert. En utflatet vannføring gjennom fiskesesongen, samt en redusert vanntemperatur, kan ha medført en noe senere oppgang av gytefisk etter reguleringen. I tillegg er det en vanlig oppfatning blant sportsfiskerne at de samme forholdene påvirker fiskens bitevillighet i negativ retning. Basert på studier gjennomført i Aurlandsvassdraget gjennom mange år er det også fiskefaglig enighet om at det er nødvendig å gjennomføre ytterligere tiltak for å bedre forholdene for fisk, akvatisk fauna og utøvelse av sportsfiske. I tillegg er det et overordnet mål at både lakse- og sjørretbestanden skal oppnå en bestandsstatus som åpner for et høstingsbasert sportsfiske. Det er blant annet pekt på følgende forhold som bør vurderes:

² Bortfall av gyte- og oppvekstområder og vandringshinder mellom Vassbygdvannet og Aurlandselva skulle kompenseres, men tiltakene (fiskeutsettinger og fisketrapp) viste seg etter mange år å ikke ha fungert. Dette innebærer et bortfall av reproduksjon og en fysisk avstengning mellom Vassbygdelva og Aurlandselva gjennom mange år.

- 1) Miljøbasert minstevannføring på den anadrome strekningen i Aurlandselva gjennom hele året. Kunnskapsgrunnlaget om de økologiske forholdene som styrer reproduksjon, ernæring og vekst er etter hvert såpass omfattende at en ny og miljøbasert vannføring kan designes og utprøves.
- 2) Miljøbasert vannføring bør også inkludere en enkel analyse av sportsfiskernes laveste tolererte vannføring innenfor fiskesesongen. I denne sammenheng kan det også utredes muligheter for slipp av lokkeflommer som både sikrer oppgang av gytefisk og fine fiskeforhold.
- 3) Redusert vanntemperatur i elva medfører lavere produksjon og redusert veksthastighet hos akvatisk fauna. Tiltak som vil øke vanntemperaturen kan øke elvas produksjonspotensial. For laks og sjørret vil det sannsynligvis bety økt næringstilgang, raskere vekst og tidligere smoltifisering. Tidligere smoltifisering er ensbetydende med økt naturlig produksjon. I tillegg har vanntemperaturen en betydning for utøvelsen av sportsfisket. En økning av vanntemperaturen på anadrom strekning vil sannsynligvis forbedre fiskens bite- og vandringsvillighet.
- 4) Det bør vurderes en økologisk tilstandsundersøkelse i Vassbygdvannet for å oppnå en bedre forståelse av innsjøens økologiske betydning for sjørret og laks. Det antas at Vassbygdvannet gir gode oppholds- og beiteforhold for gytemoden sjørret som oppholder seg i vannet både før og etter gyting. Det er også grunn til å tro at vannet gir gode oppholds- og beiteforhold for ungfisk hele året, og utgjør en gunstig overvintringslokalitet med tilgang på næring gjennom vinteren. Utøvelsen av fisket omkring utløpsosen indikerer at sjørret bruker strandsona i utløpsosen som beitelokalitet før gyting.
- 5) Fjerning eller bruksendring av reguleringsluke og fisketrapp i utløpsosen av Vassbygdvannet kan være aktuelt for å bedre opp- og nedvandringsforholdene forbi reguleringsluke og fisketrappa i utløpsosen. Tidligere undersøkelser har indikert vandringsproblemer på dette stedet, og disse problemstillingene bør utredes nærmere. Vi er innforstått med at vilkårsrevisjoner ikke omhandler endringer av HRV og LRV i regulerte innsjøer, men det bør likevel sees nærmere på disse tekniske installasjonenes effekt på fiskevandring opp og ned i vassdraget. Utløpsosen av Vassbygdvannet var også regnet for å være en av Aurlandsvassdragets viktigste gyteplasser før reguleringen, men som ble ødelagt med reguleringsluken.
- 6) Det er dokumentert at fisk vandrer inn i inntaket til Vangen tilløpstunnel. Installering av fiskesperre foran inntaket Ok, kommer ned en tur vurderes som avgjørende for å unngå dødelighet på nedvandrende smolt og vinterstøing av både laks og sjørret. Det er et økende fokus på varegrinder som et fisketiltak i regulerte vassdrag, og det bør gjøres en faglig vurdering av tekniske løsninger for fiskesperre.
- 7) Minstevannføring i Vassbygdelva og opp Aurlandsdalen er viktig for å bedre forholdene for fiskebiologi, utøvelse av fiske, friluftsliv og ikke minst for å reetablere

et viktig landskapselement som ble sterkt redusert som følge av reguleringene. De samlede miljømessige verdiene av økt vannføring i denne delen av vassdraget er derfor svært stor, og det bør foretas en flerfaglig utredning av vannføringens potensial for å styrke disse miljøverdiene.

- 8) Tiltaksprogrammet for Aurlandsvassdraget bør fortsette i hht faglige råd som fremkommer videre i arbeidet. Den metodiske tilnærmingen og det utførte arbeidet har høstet stor faglig anerkjennelse fra både forsknings- og forvaltningsinstanser. Det er i særlig grad «røsting» av sedimenterte ungfiskhabitater og etablering av nye gyteområder ved utlegging av gytegrus i hovedelva og åpning av sideløp som anses som effektive tiltak som har potensial til å øke den naturlige rekrutteringen hos både laks og sjørøtt. Gytefiskteellingene er også viktig for å følge utviklingen og overvåke effektene av tiltakene over tid. Dette arbeidet må derfor fortsette i tiden framover.

I forbindelse med en revisjonsprosess bes det videre om at det tas hensyn til følgende momenter:

- 1) Det bør sikres at all tilgjengelig forskning på Aurlandselva blir samlet og gjort tilgjengelig i det videre faglige arbeidet. Det anbefales også at fremtidige konklusjoner baseres på en samlet vurdering av all relevant informasjon. I tillegg bør overføringsverdien fra andre tilsvarende undersøkelser og problemstillinger i andre regulerte vassdrag legges til grunn når konklusjonene skal utarbeides.
- 2) Det bør etableres en referansegruppe som håndterer det faglige arbeidet som eventuelt skal utføres i forbindelse med revisjonen. Hensikten med en slik referansegruppe vil være å sikre at alle berørte parter gis innflytelse på prosessen. Referansegruppen bør bestå av representanter fra regulant, forvaltning (kommunen, fylkeskommunen, fylkesmannen og evt miljødirektoratet), brukere og lokale naturbaserte næringsinteresser (elveeierlaget, jeger- og fiskeforening, NJFF, DNT m.fl.). Retningslinjer for styringsgruppas mandat og arbeidsform bør utarbeides på forhånd.
- 3) Sportsfisket står sentralt i den anadrome delen av Aurlandselva og representerer store næringsmessige og rekreasjonsmessige verdier, og utgjør en viktig del av grunnlaget for naturbasert turisme og reiselivsvirksomhet i Aurlandsdalen. Av den grunn anbefales det at den regulerte vannføringens betydning for utøvelsen av sportsfisket utredes sammen med de rent fiskebiologiske forhold. Langs Aurlandselva er det etablert faste tilrettelegginger for fiskerne i form av halvterskler og gangbruer. Arbeidet med å etablere disse tilretteleggingene var omfattende, og det vurderes som viktig at de opprettholder sin funksjon ved nytt minstevannføringsreglement. I tillegg er det mulig å undersøke fiskernes preferanser for vannføring, og holdninger til lokkeflommer som har til hensikt å lokke opp fisk og samtidig bidra til attraktive fiskeforhold.

- 4) Opprettholdelse av Aurlandselva som et katatori 1.1 – vassdrag er overordnet viktig som følge av de store miljøverdiene som er knyttet til bevaringen av laks og sjørret, utøvelse av et attraktivt og historisk viktig sportsfiske og dalførets store og varierte betydning for friluftslivs- og landskapsopplevelser. Reguleringen har i stor grad påvirket alle disse miljøverdiene i negativ retning, og det er et åpenbart potensial for forbedringer. En degradering til kategori 2.1, jfr. Aurland kommunes forslag til *Regional Vassforvaltningsplan med tiltaksprogram* vil derfor ikke stå i forhold til elvas samlede miljøpotensial. Et kategori 2.1 –vassdrag er i hht NVE Rapport 49 omtalt (s. 8) som et «ikke-prioritert» vassdrag med mindre viktige miljøverdier og påvirkning fra reguleringsinngrepet. Dette står i sterk kontrast med vårt syn som tilsier at Aurlandsvassdraget har et stort potensial for forbedringer innen alle relevante miljøkriterier, og at det foreligger store muligheter for å bedre disse miljøverdiene uten for store tap i kraftproduksjonen. Elvas historiske posisjon, laksens kritiske bestandsstatus, elvas renommé som sjørretelv (jfr. sjørretens tilstand generelt i landet) og elvas videre potensial som sportsfiskeelv tilsier at den er hjemmehørende blant landets høyest prioriterte vassdrag med utbedringsmuligheter gjennom en vilkårsrevisjon.
- 5) En revisjon vil tjene alle parter på sikt, herunder også regulant i form av banebrytende arbeid og godt miljørenommé i markedet.

Avsluttende kommentarer:

Aurlandsvassdragets miljøkvaliteter har et stort forbedringspotensial knyttet til vilt- og fiskebestander, utøvelse av sportsfiske og friluftsliv, miljøbetingelsene som ligger til grunn for et rikt og variert natur- og kulturmangfold, landskapsestetikk og videreutviklingen av natur- og kulturbasert reiseliv. Innenfor reguleringsinngrepenes influensområde kan derfor alle de nasjonalt viktige og prioriterte miljøtema identifiseres. Fellesnevneren er at alle har et stort forbedringspotensial dersom det foretas en ny og moderne avveining mellom kraft- og miljøinteresser.

Lillehammer, 30. juni 2017

Vennlig hilsen

Bjørn Ivar Vasaasen
Sportsfisker

Jan Ove Vasaasen
Sportsfisker

Vedlegg:

Historikk, sportsfisket i Aurlandselva

Det britiske sportsfisket som historisk fenomen i Aurland

Program fra Aurlandsseminaret 2012–2016